

УДК 81'42:821.111

СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ЕКСПЛІКАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ПОРІВНЯННЯ В АНГЛОМОВНИХ КАНАДСЬКИХ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Просяннікова Я. М.

Порівняння є базовою когнітивною операцією, спрямованою на зіставлення порівнюваних сутностей. Одним із способів лінгвосеміотичної експлікації результатів когнітивної операції порівняння є художнє порівняння. Стаття спрямована на дослідження синтаксичних мовних засобів як одного із провідних способів об'єктивації художнього порівняння в поетичних текстах. У статті наводяться п'ять моделей порівняльних конструкцій, характерних для англомовних канадських поетичних текстів.

Ключові слова: когнітивна операція порівняння, художнє порівняння, порівняльна конструкція

Сравнение является базовой когнитивной операцией, направленной на сопоставление сравниваемых объектов. Одним из способов лингвосемантической экспликации результатов когнитивной операции сравнения является художественное сравнение. Статья направлена на исследование синтаксических языковых средств как одного из ведущих способов объективации художественного сравнения в поэтических текстах. В статье приводятся пять моделей сравнительных конструкций, характерных для англоязычных канадских поэтических текстов.

Ключевые слова: когнитивная операция сравнения, художественное сравнение, сравнительная конструкция

Comparison is a basic cognitive operation aimed at comparing two objects. Simile is considered to be one of the ways of verbal realization of comparison as a cognitive operation. The article studies syntactic constructions as a principal means of verbal embodiment of simile in poetic texts. The article presents five models of comparative constructions which are typical for English-Canadian poetic texts.

Key words: cognitive operation of comparison, simile, comparative construction

Важливу роль порівняння як провідного засобу пізнання визнавали видатні мислителі і вчені, починаючи з доби Античності (Аристотель, К. А. Гельвецій, Г. В. Ф. Гегель, Д. Локк) і до сьогодення (В. І. Бартон, Л. С. Виготський, В. І. Кодухов, А. Р. Лурія, С. Л. Рубінштейн). Усі дослідники так чи інакше стверджували, що мислення "зрештою зводиться до порівняння" [2, с. 12], а власне "сам процес пізнання є процесом порівняння" [8, с. 115], адже під ним розуміється процес виділення одних предметів на тлі інших шляхом систематизації їх спільних і відмінних рис. Не применшуючи гносеологічної цінності порівняння, можна стверджувати, що саме порівняння, перефразовуючи вислів Х. Ортега-і-Гассет про метафору, "подовжує "руку" інтелекту" [7, с. 72].

Порівняння, яке лежить в основі "інфраструктури" когнітивних видів діяльності людини і водночас є базовою операцією практично всіх без виключення механізмів розумового процесу людини [4, с. 55; 6, с. 278; 9, с. 261], підпорядковане певним чітко структурованим когнітивним операціям [1, с. 9]. Когнітивний базис порівняння полягає у співставленні предметів зовнішнього світу з урахуванням їх онтологічних ознак, функцій, які вони виконують та відношень між ними [5, с. 133]. Результативність й успішність операції порівняння залежить від цілеспрямованості її використання, тобто від чітко поставленого завдання, яке полягає в інвентаризації (іноді одночасної) подібних / відмінних рис порівнюваних об'єктів або явищ. Отримані знання у результаті когнітивно-семіотичної операції порівняння фіксуються у словесних знаках, що уможлиблює їх безпосередню передачу і сприйняття людиною.

Одним із способів лінгвосеміотичної експлікації результатів когнітивно-семіотичної операції порівняння є художнє порівняння. Враховуючи різноманітність і різноплановість знакової реалізації художнього порівняння, а також з метою вивчення

арсеналу мовних засобів, що експлікують художнє порівняння, ми послуговуємось теорією функціонально-семантичного поля, оскільки вона уможлиблює *системність* дослідження різнорівневих словесних одиниць з семантикою порівняння.

У результаті поняттєво-логічної операції зіставлення (чит. когнітивно-семіотичної операції порівняння) порівнюваних суб'єкта та об'єкта встановлюється їх схожість/несхожість або рівність/нерівність за певною ознакою. За аналогією можна встановити два типи порівняльних відношень – відношення схожості/рівності та відношення несхожості/нерівності [11, с. 201], що наголошує на семантичній неоднорідності плану змісту функціонально-семантичного поля художнього порівняння. Відповідно до типу порівняльних відношень, що встановлюються на основі субкатегоріальних значень схожості/несхожості по відношенню до семантичного інваріанту порівняння, ми виділяємо мікрополе рівності і мікрополе нерівності як складові функціонально-семантичного поля художнього порівняння.

Ядерну зону мікрополя рівності утворюють художні порівняння, які об'єктивуються у поетичному тексті порівняльними конструкціями з порівняльними сполучниками *like* та *as* в їх структурі (1596 прикладів / 69,06% від загального обсягу художніх порівнянь, що входять до мікрополя рівності у кількості 2311 одиниць). Під порівняльною конструкцією ми розуміємо синтаксичну конструкцію, до складу якої входять порівняльні сполучники або мовні одиниці інших рівнів з компаративною семантикою, що в результаті продукує порівняльний зміст усієї конструкції.

За результатами кількісно-якісного аналізу реалізації художніх порівнянь, експлікованих порівняльними конструкціями, було виділено п'ять типів конструкцій, які є характерними для англійських канадських віршованих текстів: 1) $N_1 + like/as + N_2$; 2) $N_1/Pronoun_1 (PrN) + Adj + like/as + N_2/PrN_2$; 3) $N_1/PrN_1 + V + like/as + N_2/PrN_2$; 4) $N_1/PrN_1 + as + Adj/Adv + as + N_2$; 5) $N_1/PrN_1 + as + Adj + as + Adj + as + N_2/PrN_2$.

Найбільш уживаним типом синтаксичної порівняльної конструкції є конструкція типу $N_1/PrN_1 + V + like/as + N_2/PrN_2$, яка використовується авторами з метою деталізації способу дії суб'єкта порівняння. У ході дослідження зареєстровано 859 випадків вживання зазначеного типу синтаксичної конструкції, що становить 53,82% від загального обсягу одиниць синтаксичного рівня мікрополя рівності у кількості 1596 порівняльних конструкцій. До прикладу наведемо художнє порівняння з віршованого тексту М. Етвуд "Flying Inside Your Own Body": "*When you breathe in you'll lift like a balloon*" [12], де основа для порівняння експлікується семантикою дієслівної одиниці *lift*, що конкретизує характер дії суб'єкта порівняння.

Другою за частотою вживання постає синтаксична порівняльна конструкція типу $N_1/PrN_1 + Adj + like/as + N_2/PrN_2$ (411 випадки вживання, що становить 25,75%). У випадку вживання цієї порівняльної конструкції виникають певні когнітивні обмеження, що звужують коло образних інтерпретацій художнього порівняння, оскільки експліцитно виражена основа для порівняння позбавляє читача можливості власного трактування змісту художнього порівняння згідно зі своїм особистим життєвим досвідом, знаннями, вподобаннями та інтересами, змушуючи його сприймати світ під кутом зору автора. У цьому випадку автор не направляє свого читача у певному напрямку інтерпретації свого поетичного доробку, а змушує його сприймати вже готовий продукт, наприклад: "*Thou who madest me so fair, / Strong and buoyant as the air, / Tall and noble as a tree, / With the passions of the sea, / Swift as horse upon my feet, / Fierce as lion in my heat, / Rending, like a wisp of hay*" (F. G. Scott "Samson" [14]). У цьому прикладі автор поетичного твору всебічно і детально характеризує героя текстового світу Самсона, позбавляючи при цьому читача творчих пошуків та гри уяви у створенні власного образу ліричного героя під час декодування художнього порівняння, проте, з іншого боку, адресат отримує можливість побачити світ очима автора у всіх кольорах та відчуттях.

Третє місце за частотою вживання посідає синтаксична конструкція типу $N_1 + like/as + N_2$, про що свідчать кількісні підрахунки – 242 реалізації художніх порівнянь або 15,16%. Художні порівняння виражені зазначеним типом порівняльної конструкції констатують схожість порівнюваних сутностей без деталізації основи порівняння, наприклад: "*World like molten glass, / whole sky like a lung*." (H. Rhenisch "Sharing the Mouth of the Wind Among Friends and Consecrants" [14]). Відсутність експлікованої основи для порівняння при зіставленні гетерогенних об'єктів звільняє

простір для створення художніх образів уявою читача у процесі декодування змісту художнього порівняння.

Четвертий тип синтаксичних порівняльних конструкцій $N_1/PrN_1+as+Adj/Adv+as+N_2$ є не дуже поширеним, оскільки зафіксовано лише 83 випадки їх вживання, що дорівнює 5,2%. Такі художні порівняння характеризуються стилістичним прийомом висунення, як-от у прикладі з поетичного тексту М. Харріс "Cleaning Cupboards": "*I wish I were rising like the fish / in your dreams, from some green river, sequined, glittering, / as lissome as snakes among the leaning ferns.*" [14]. Увага адресата художнього порівняння фокусується на якісній характеристиці, яка онтологічно належить двом порівнюваним сутностям, та на однаковому ступені вираженості цієї характеристики в ознаковому просторі кожної з них.

П'ятий тип синтаксичних порівняльних конструкцій $N_1/PrN_1+as+Adj+as+Adj+as+N_2/PrN_2$ вирізняється своєю винятковістю. По-перше, у цьому типі порівняльних конструкцій представлено дві ознаки, за якими порівнюються суб'єкт та об'єкт художнього порівняння, і, що найголовніше, окремо наголошується на рівному ступені прояву кожної з представлених ознак в ознаковому просторі як суб'єкта, так і об'єкта художнього порівняння. По-друге, необхідно підкреслити вкрай низьку частоту вживання цієї конструкції, адже за результатами обробки всього фактичного матеріалу дослідження у кількості 2877 художніх порівнянь зафіксовано лише один приклад (0,062%) реалізації зазначеної конструкції у віршованому тексті Р. Чарача "MRI": "*Magnetic Resonance Imaging / photos as perfect, as cadaverous / as those in the Atlas of Anatomy*" [14].

Структурно-семантичний аналіз корпусу ілюстративного матеріалу уможливив розробку класифікації художніх порівнянь, що експлікуються в англійських канадських віршованих текстах порівняльними конструкціями зі значенням нерівності:

1) повна порівняльна конструкція:

1.1) повна непоширена порівняльна конструкція, представлена порівняльним сполучником *than* та непоширеним об'єктом порівняння: "*It was nothing, you said, just a silly crack, / it meant less than nothing*" (E. Lau "Swimming Lessons") [14]. Об'єкт порівняння може бути вербалізованим непоширеною самостійною (іменник, субстантивований іменник) або службовою (займенником) частиною мови;

1.2) повна поширена порівняльна конструкція:

- структурна комбінація порівняльного сполучника *than* та об'єкта порівняння, який вербалізується поширеною субстантивною одиницею: "*And one young maid, fairer than any spray / In perfect bloom*" (G. Bartlett "Ballade of Tristram's Last Harping" [15, с. 398]);

- структурна комбінація порівняльного сполучника *than* та об'єкта порівняння, який вербалізується предикативною одиницею: "*Be more real than I have ever imagined.*" (D. Seymour "The Photo Double" [13, с. 79]);

1.3) повна поширена порівняльна конструкція з заперечною часткою *no*: "*Here's the story: there's no more truth in that story / than there is music in this poem.*" (G. Bowering "VAN, CAN" [14]);

1.4) повна поширена порівняльна конструкція, до складу якої входить один суб'єкт та декілька об'єктів порівняння, яку ми, слідом за Н. В. Яровою, диференціюємо як "складне" порівняння [11, с. 62]: "*A voice calls from the rapids, / Deep, careless and free, / A voice that is larger than her life / Or than her death shall be.*" (D. C. Scott "The Half-Breed Girl") [15, с. 143];

1.5) повна поширена порівняльна конструкція, яка експлікує порівняння ознак дій суб'єкта та об'єкта порівняння, які є взаємозалежними і змінюються прямо пропорційно [3, с. 338], що в термінах нашого дослідження диференціюється як "взаємозалежне" або "пропорційне" порівняння, наприклад: "*The more they eat, the hungrier they grow.*" (L. Saint-Martin "Quatre fruits/Four fruits" [13, с. 69]);

2) редукована порівняльна конструкція, у поверхневій структурі якої об'єкт порівняння не експлікований: "*such arrows / I might have aimed to more useless import*" (J. Barton "Mill Creek Reverdie" [13, с. 5]), "*It must be good and more than good*" (G. F. Cameron "An Answer" [15, с. 107]);

3) порівняльна конструкція з модальним дієсловом *would* та порівняльним сполучником *than* зі значенням нерівності: "*I would bite my tongue bloody / than speak of you.*" (M. Hickman-Barr "Cattle Egret" [13, с. 29]).

Художні порівняння, які на письмі експлікуються порівняльними конструкціями з модальним дієсловом *would* та порівняльним сполучником *than* та їх різновидом *would rather, would sooner*, не мають об'єктивованого у своїй поверхневій структурі прикметника або прислівника у вищому ступені порівняння, але його імпліцитна реалізація настільки відчутна, що при декодуванні текстового фрагменту вони (порівняння) сприймаються й інтерпретуються у термінах порівняльних конструкцій з актуалізованою основою для порівняння і мають свої відповідники на кшталт "би краще ..., ... ніж", "би скоріше ..., ніж ..." (пор. "Both *I'd rather* and *I'd sooner* are used with normal verb forms when comparing nouns and phrases" [16, с. 54]). Саме виходячи з такого тлумачення цих порівняльних конструкцій, ми вважаємо за необхідне включити їх до структурної класифікації порівняльних конструкцій, які експлікують художні порівняння із значенням нерівності.

Отже, за результатами проведеного дослідження доходимо висновку, що для англomовних канадських віршованих текстів найбільш уживаними є художні порівняння, у структурі яких суб'єкт та об'єкт порівняння зіставляються за способом дії, друге місце посідають художні порівняння, які фокусують увагу адресата/читача на ознаці, за якою відбувається порівняння. Найменшу кількість уживань демонструють художні порівняння з імплікованою основою для порівняння, що значно підвищує їх художню цінність. Предметом подальшої наукової розвідки вбачаємо дослідження синтаксичних засобів об'єктивації художніх порівнянь, що належать до мікрополя нерівності.

Література

1. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии / Н. Н. Болдырев. – 2 изд., стер. – Тамбов: Издательство ТГУ, 2001. – 124 с.
2. Жаркова У. А. Синтаксис сравнения. Логико-лингвистический подход : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Ульяна Анатольевна Жаркова. – Пермь, 2004. – 233 с.
3. Жигadlo В. Н. Современный английский язык / В. Н. Жигadlo, И. П. Иванова, Л. Л. Иофик – М. : Изд-во лит-ры на иностр. яз, 1956. – 350 с.
4. Мізін К. І. *Compro ergo sum*, або актуальний лінгвофілософський погляд на природу порівняння / К. І. Мізін // Мовознавство. – 2010. – № 1. – С. 54–67.
5. Михнюк К. В. О взаимосвязи категорий сравнения и оценки (на материале английского языка) / К. В. Михнюк // Ярославский педагогический вестник. – 2011. – № 1. – С. 131–136.
6. Немов Р. С. Психология : в 3 кн. : [учеб. для студ. высш. пед. учеб. зав.] / Роберт Семенович Немов. – 4 изд. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Кн. 1 : Общие основы психологии. – 688 с.
7. Ортега-и-Гассет Х. Две великие метафоры / Хосе Ортега-и-Гассет // Теория метафоры : [сб. / вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой; общ. ред. Н. Д. Арутюновой, М. А. Журиной]. – М. : Прогресс, 1990. – С. 68–81.
8. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / Александр Афанасьевич Потебня. – М. : Высшая школа, 1990. – 344 с.
9. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб : Издательство "Питер", 2000 – 712 с.
10. Функционально-семантические и словообразовательные поля в лингвистике / [научн. ред. Ю. Н. Власова, Ю. В. Дашко]. – Ростов н/Д : Изд-во Ростов. гос. пед. ун-та, 1998. – 360 с.
11. Ярова Н. В. Компаративні блоки у сучасній американській поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Ярова Наталя Володимирівна. – К., 2003. – 192 с.
12. Atwood M. "Flying Inside Your Own Body" [Electronic resource] / M. Atwood. – Access mode : http://www.poetrysoup.com/famous/poem/2667/flying_inside_your_own_body
13. The Best Canadian Poetry in English / [ed. L. Crozier]. – Toronto, Ontario, Canada : Tighrope Books, 2010. – 158 p.
14. Canadian Poetry Online [Electronic resource]. – Access mode: http://www.library.utoronto.ca/canpoetry/index_poet.htm .
15. Canadian Poets / [ed. J. W. Garvin]. – Toronto, Canada : McClelland, Goodchild & Stewart, Publishers, 1916. – 472 p.
16. Vince M. Advanced Language Practice. English Grammar and Vocabulary / M. Vince, P. Sunderland. – Macmillan, 2003. – P. 54.